

آخرین خبرها درباره برنامه درسی زیست‌شناسی متوسطه

گفت و گوکننده: نصرالله دادر

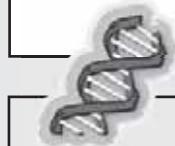
اشاره

۱۰ سالی از چاپ کتاب‌های درسی زیست‌شناسی فعلی می‌گذرد. این در شرایطی است که به اعتقاد کارشناسان، عمر مفید کتاب‌های درسی حدود ۵ سال است.

اکنون جای این سؤال باقی است که با توجه به ماهیت پویا و پیش روندۀ علم زیست‌شناسی و جهش‌های سریع این علم در دهه اخیر، چرا هنوز کتاب‌های درسی زیست‌شناسی جدید‌تألیف نشده‌اند؟ از طرف دیگر، مدت‌هاست که راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی تولید و برای تصویب نهایی به شورای عالی آموزش و پرورش ارسال شده است، اما این برنامه هنوز در این شورا تصویب نهایی نشده است.

این مسائل بمانه بود تا با آقای بهمن فخریان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی گفت و گویی انجام دهیم و از زبان او، آخرین خبرها را درباره تولید کتاب‌های درسی جدید زیست‌شناسی، تصویب نهایی راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در شورای عالی آموزش و پرورش، آموزش معلمان، بسته آموزشی و... بشنویم. حاصل گفت و گویی‌مان با بهمن فخریان را تقدیم شما می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی زیست‌شناسی، بسته آموزشی

اصلاحاتی در کتاب‌های درسی زیست‌شناسی وارد کنم. در سال ۱۳۸۸ با جمع‌آوری نظر برخی از دبیران تهران که در کلاس‌های ضمن خدمت شرکت کرده بودند، اصلاحاتی انجام شد. در سال ۱۳۸۹، با هماهنگی دبیرخانه زیست‌شناسی کشور، نقد و بررسی کتاب‌های زیست‌شناسی توسط سرگروه‌های استان‌های مختلف جمع‌آوری و با همت کارشناسان دفتر و شورای برنامه‌ریزی گروه، این نظرات جمع‌بندی و در کتاب‌های درسی متوسطه و پیش‌دانشگاهی اعمال شد. یعنی کتاب‌های زیست‌شناسی چاپ سال ۱۳۹۰، با نظر سرگروه‌های آموزشی استان‌های مختلف کشور اصلاح شده است. مثلاً در کتاب زیست‌شناسی پیش‌دانشگاهی حدود ۸۰ مورد اصلاح داشتیم. همچنین در کتاب زیست‌شناسی و آزمایشگاه ۲ حدود ۵۰ مورد و در کتاب زیست‌شناسی و آزمایشگاه ۱ حدود ۴ مورد اصلاح داشته‌ایم. همه این تغییرات را در سایت دفتر هم اعلام کرده‌ایم. این کار اول ما بوده است.

پی‌گیری تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی کار دومی که در مدت این دو سال انجام شده، پی‌گیری جدی تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی بوده که مراحل مختلفی را طی کرده است و فعلاً در کمیته تخصصی شورای عالی آموزش و

بهمن فخریان از سال ۱۳۸۸ با عنوان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی، مسئولیت گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی را به عهده گرفته است. وی متولد سال ۱۳۴۴ در میمه اصفهان و دارای مدرک کارشناسی ارشد زیست‌شناسی جانوری از دانشگاه تربیت معلم و کارشناسی زیست‌شناسی از دانشگاه شیراز است. او کار خود را از سال ۱۳۶۷ در آموزش و پرورش به عنوان دبیر زیست‌شناسی در شهرستان سی سخت استان کهگیلویه و بویراحمد آغاز کرد و تا سال ۱۳۸۸ به عنوان دبیر و سرگروه زیست‌شناسی منطقه ۷ تهران ادامه داد. فخریان همچنین دارای سابقه کار در مرکز تربیت معلم و دانشگاه اراک و مراکز آموزش ضمن خدمت معلمان است.

- حدود دو سال است که جناب عالی به عنوان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مشغول به کار شده‌اید. بفرمایید در طول این مدت، چه فعالیت‌ها و برنامه‌ریزی‌ها یا تحقیقاتی برای بهبود آموزش زیست‌شناسی کشور انجام داده‌اید؟
- از همان ابتدا که من وارد این دفتر شدم، نظرم این بود که

و پرورش تحتالشعاع برنامه‌های دیگری قرار گیرد، تعیین زمان دقیق تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی امکان‌پذیر نیست.

● آیا راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی براساس برنامه درسی ملی تولید شده است؟

○ راهنمای برنامه درسی اولیه به صورت ۴ ساله تهیه و در آن دوره پیش‌دانشگاهی لحاظ شده بود. اما در حین گذر از مراحل اداری و تغییر سیاست‌های کلان کشور، این برنامه هم دست‌خوش تغییر شد. مثلًا دوره پیش‌دانشگاهی به سال چهارم تغییر پیدا کرد و با مطرح شدن طرح تحول بنیادین، دوره چهار ساله به سه سال تقسیم یافت که تغییر هر یک از این موارد، بیش از یک ماه از فرستاده‌های سورای برنامه‌ریزی گروه و کارشناسان را به خود اختصاص داد.

راهنمای برنامه درسی تحويل شده به سورای عالی آموزش و پرورش، براساس نظام شش، سه، سه و فقط مربوط به دوره متوسطه نظری است.

● راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در کمیته‌های تخصصی سورای عالی آموزش و پرورش در حال بررسی است

● براساس راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی که به سورای عالی آموزش و پرورش تحويل شده، چه تغییراتی در کتاب‌های درسی رخ خواهد داد؟

○ در برنامه جدید، رویکرد و اهداف تازه‌ای دیده شده که براساس این رویکرد و اهداف، تصمیم بر این است که کتاب‌های درسی جدید با کمترین حجم ممکن، توجه بیشتر به فعالیت‌ها، انجام پژوهش‌های دانش‌آموزی، انجام پژوهه و اجرا کردن گردش‌های علمی همراه باشد. همچنین تصمیم بر این است که با توجه به برنامه، فقط تألیف کتاب درسی نداشته باشیم، تولید بسته آموزشی از اهدافی است که در آن کتاب درسی، کتاب معلم، کتاب کار دانش‌آموز، نرم‌افزار معلم، نرم‌افزار دانش‌آموز دیده شده است. در راهنمای برنامه درسی، موضوعات جدید زیست‌شناسی، که در کتاب‌های فعلی کمتر وجود دارد، مانند سلول‌های بینیادی، تکنولوژی زیستی، مباحث بهداشتی بهویژه در ارتباط با بیماری‌های جدید، توجه به محیط زیست، در نظر گرفته شده است. البته باید به این نکته اشاره کنم که برخی از مباحث بهداشتی و محیط زیست لازم است بیشتر در دوره متوسطه عمومی به آن‌ها توجه شود. یعنی با توجه به سه سال شدن دوره متوسطه نظری، بهتر است مباحث عمومی تر از کتاب‌های دوره متوسطه نظری خارج و در کتاب‌های دوره متوسطه عمومی وارد شود. برای رسیدن به این هدف لازم است ارتباط تنگاتنگ بین گروه‌های درسی مختلف

پرورش در حال بررسی است.

سومین کاری که در این مدت انجام شده، تعامل جدی با گروه‌های آموزشی استان‌هاست. در مدت این دو سال، هر گروه آموزشی که از استان‌ها یا مناطق با ما تماس داشتند، برای شرکت

● کتاب‌های زیست‌شناسی چاپ ۹۰، با نظر سرگروه‌های آموزشی استان‌های مختلف کشور اصلاح شده است

در همایش و جلسات آن‌ها همکاری کردیم و در این دو سال شاید حدود ۱۰ سفر به استان‌های مختلف داشته‌ایم. نظر من این است که کتاب‌های درسی با نظر دیگران تدوین شود.

طراحی و به روز کردن سایت گروه زیست‌شناسی یکی دیگر از فعالیت‌های ما بوده است که تا حد امکان توانستیم آن را به روز نگه داریم و اطلاعات و اخبار جدید را در آن درج کنیم.

● ۱۰ سالی از عمر کتاب‌های درسی زیست‌شناسی فعلی می‌گذرد. این در شرایطی است که می‌گویند عمر مفید هر کتاب حدود ۵ سال است. با توجه به ماهیت پویا و پیشرونده علم زیست‌شناسی و جهش‌های سریع در دهه‌های اخیر، چرا هنوز این کتاب‌های درسی رواج دارند و عوض نشده‌اند؟

○ ما قبول داریم که کتاب‌های درسی زیست‌شناسی قدیمی است. ولی از چند سال پیش مصوبه‌ای در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تصویب شده است که تأثیر کتاب درسی پس از تصویب راهنمای برنامه درسی امکان‌پذیر است. راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی چند سالی است که تهیه شده، ولی مراحل تصویب آن به دلایل مختلف از جمله تغییر مدیریت‌ها، سیاست‌های کلی کشور، عدم تصویب یا تصویب اسناد کلان، تحتالشعاع قرار گرفته است. همچنین سرعت کند طی مراحل امور اداری نیز در عدم تصویب راهنمای برنامه درسی مؤثر بوده است. البته کتاب‌های درسی دیگری نیز وجود دارد که همین عمر به نسبت طولانی را دارند. به هر صورت گروه زیست‌شناسی به دنبال تمهد مقدمات برای تأثیر کتاب جدید است و به محض تصویب راهنمای برنامه درسی در سورای عالی آموزش و پرورش، تأثیر کتاب جدید شروع خواهد شد.

● می‌توانید به طور صریح بفرمایید تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در سورای عالی آموزش و پرورش تا چه مدت دیگر طول خواهد کشید؟

○ تاکنون، چهار جلسه در کمیته تخصصی سورای عالی آموزش و پرورش برای راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی تشکیل شده است. معمولاً زمان بررسی در کمیته تخصصی دو سه ماه بیشتر طول نمی‌کشد. ولی چون ممکن است برنامه‌های کاری سورای عالی آموزش

عملی و آزمایشگاهی کم است که بهتر است با برنامه ریزی های بهتر و توجه بیشتر به انجام فعالیت ها در مدارس تا حدی مشکل حل شود.

● چه روشی برای تدریس کتاب‌های درسی پیشنهاد می‌کنند؟

بعضی از معلم‌های حاضر حال استفاده از فناوری‌های جدید از دانش‌آموzan عقب‌ترند و این باعث رکود در آموزش می‌شود. بهتر است معلمان بیشتر به سمت استفاده از فناوری‌های جدید بروند همه معلمان دوره‌های اولیه کامپیوتر را گذرانده‌اند و خیلی از آن‌ها این امکانات را در اختیار دارند ولی درصد کمی از آن‌ها از این امکانات استفاده می‌کنند.

مورد دیگری که برای آموزش بیشتر معلمان به نظرم می‌رسد این است که روی گروه‌های آموزشی، سرمایه‌گذاری بیشتری انجام دهنده و جلسات آموزشی خود را برای معلمان بیشتر کنند. تنها راه ارتباطی معلم با مراجع بالاتر، گروه‌های آموزشی هستند که از این طریق، هم سواد معلم افزایش پیدا می‌کند و هم ارتباط بین معلم و گروه‌های آموزشی بیشتر می‌شود.

روش دیگری که به تعمیق آموزش زیست‌شناسی کمک می‌کند، سفرها و گردش‌های علمی است. البته مشکلی که ما در آموزش و پژوهش داریم، مهیا کردن امکانات برای سفرهای علمی است. یعنی اگر برای دانش‌آموزان و معلمان سفرهای علمی ترتیب داده شود بازده‌کاری آن خیلی بیشتر از برگزاری کلاس و جلسات آموزشی است که بهتر است از طرف آموزش و پژوهش برنامه‌ریزی‌هایی انجام شود و بودجه‌هایی تخصیص داده شود تا حداقل درس‌هایی مثل زیست‌شناسی، بتوانند این روش آموزشی استفاده کنند.

قبول داریم کتاب‌های درسی زیست‌شناسی قدیمی است. ولی از چند سال پیش مصوبه‌ای در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تصویب شده است که تأثیف کتاب درسی پس از تصویب راهنمای برنامه درسی امکان‌پذیر است.

- عدهای از معلمان زیست‌شناسی هم صحبت از حجم بالای کتاب‌های درسی و کمبود وقت برای تدریس آن‌ها و کنند نظر شهادت از زمینه حبس‌شدن

○ ما هم به این نکته آگاه هستیم و آن را قبول داریم. ولی بعضی از صحبت‌های معلمان، این مطلب را نقض می‌کند. بسیاری از معلمان در نظرسنگی‌ها، عنوان می‌کنند که مطالب کتاب‌های درسی خیلی خلاصه شده است. برای نمونه مباحث اندام‌های حسی، هورمون‌ها،

دفتر برنامه ریزی و تأثیف در حین تدوین کتب درسی جدید انجام شود؛ بهویژه دروس علوم پایه، علوم پایه متوسطه نظری با درس‌های دوره متوسطه عمومی از جمله علوم تجربی و غیره.

- شما سال‌ها معلم بوده‌اید و می‌دانید که آموزش معلمان کم اهمیت‌تر از تألیف و برنامه‌ریزی کتاب درسی نیست. شما برای آموزش معلمان چه کردۀ‌اید یا چه کمکی از دست‌تان ساخته‌است؟

● بحث اشاعه و ترویج برنامه از بخش های مهم راهنمای برنامه درسی است. در تهیه و تدوین برنامه درسی باید برنامه ریزی دقیقی انجام شود که آموزش معلمان در فرست کافی و مناسب انجام شود. تابحال در اکثر دوره های آموزشی معلمان، بحث کمبود وقت و عجله کردن برای برگزاری دوره وجود داشته است. معمولاً پس از چاپ کتاب، دوره ضمن خدمت برگزار می شود که تاسال تحصیلی یک یا دو ماه بیشتر فرست نیست. در این دوره، می خواهند هم کتاب را آموزش بدنهند و هم رفع اشکال کنند و هم موارد دیگر که فرست جازه نمی دهد.

نظر من این است که کتاب‌های درسی با نظر دبیران تدوین شود

به نظر من حتماً باید دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان در ارتباط با کتب جدید، قبل از چاپ کتاب انجام شود تا بتوان نظرات شرکت کنندگان در آن دوره در کتاب لحاظ شود. همچنین در آموزش معلمان بهتر است از روش‌های جدید آموزشی نیز استفاده شود از جمله استفاده از امکانات الکترونیک، اینترنت و سایت و ارتباط مجازی با دستآندهای آموزشی بهویژه معلمان.

- نظر شما درباره کتاب‌های درسی فعلی زیست‌شناسی چیست و به عنوان یک معلم با سابقه، چه روشی را برای تدریس آن‌ها پیشنهاد می‌کنید؟

کتاب‌های درسی فعلی زیست‌شناسی از لحاظ محتوای دانشی پریار است و حتی حجم آن‌ها هم زیاد از حد است. ولی اکثر دانش‌آموزان در ارتباط با کارهای عملی و انجام فعالیت‌های آزمایشگاهی با مشکل روبرو هستند. در بعضی از مناطق یا شهرستان‌ها کمبود امکانات وجود دارد، ولی بیشتر معلمان مشکل دور بودن از آموزش جدی فعالیت‌های عملی را دارند که باید در این زمینه ادارات ضمن خدمت تلاش جدی‌تری را انجام دهند و امکانات بیشتری در اختیار مدارس قرار بگیرد. البته معلمان با کمبود وقت مواجه هستند. با توجه به حجم کتاب‌ها، فرصت برای انجام کارهای

ژنتیک و غیره. با توجه به این صحبت‌ها، کم کردن حجم کتاب‌های درسی با حذف بعضی از مطالب امکان‌پذیر نیست. تنها راه کم کردن حجم آن‌ها، خلاصه کردن آن‌هاست که در تألیف کتاب‌های قدیمی اعمال شده است.

برخی از معلمان، با وجود این که مطالب در کتاب خلاصه شده است، باز دوست دارند مطالب را به طور کامل تدریس کنند و مسلماً این گونه معلمان با کمبود وقت مواجه می‌شوند و می‌گویند که حجم کتاب زیاد است.

تصمیم بر این است کتاب‌های درسی جدید با کمترین حجم ممکن، توجه بیشتر به فعالیت‌ها، انجام پژوهش‌های دانش‌آموزی و اجرا کردن گردش‌های علمی همراه باشد

● اشاره‌ای داشتید به تهیه بسته آموزشی در راهنمای برنامه درسی جدید. در این رابطه بیشتر توضیح دهید.
○ بسته آموزشی اسم خیلی پرمحتوایی است و مورد نظر ما هم هست. این یکی از اهداف راهنمای برنامه درسی است که در آن کتاب درسی، کتاب معلم، کتاب کار دانش‌آموز، نرم‌افزار معلم، نرم‌افزار دانش‌آموز دیده شده است. اما صحبت این است که در حال حاضر در آموزش و پرورش ما، ابزار اصلی در دست معلم و دانش‌آموز «کتاب» است. بنابراین اگر بخواهیم بسته آموزشی را تعریف کنیم باید خیلی ظریف عمل کنیم. اجزای بسته آموزشی باید موازی هم عمل کنند و هم راستا و کمک کننده هم‌دیگر باشند. در گذشته فیلم‌های آموزشی زیادی به صورت فیلم ویدئویی و لوح فشرده تهیه و در اختیار مدارس قرار می‌گرفت ولی معلمان کمی از آن‌ها استفاده می‌کردند. این‌طور نباید باشد که اصل کتاب باشد و بقیه فرع. باید ارزیابی از همه بسته آموزشی انجام شود و همه اجزای بسته با اهمیت قلمداد شوند. در ضمن اگر قرار باشد بسته آموزشی در مدارس مورد استفاده قرار گیرد باید امکانات استفاده از آن هم در کلاس در اختیار معلم باشد.

● آخرین صحبت شما با دبیران زیست‌شناسی چیست؟
○ گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی کتب درسی همیشه برای دریافت نظرات دبیران و کارشناسان آمادگی دارد. آن‌ها می‌توانند نظرات خود را درباره کتاب‌های درسی فعلی و راهنمای برنامه درسی جدید که در سایت گروه به نشانی: <http://biology-dept.talif.sch.ir> درج شده است به نشانی: biology-dept@talif.sch.ir ارسال کنند.

● سپاسگزاریم